

Halil İbrahim Alegöz

Somali'nin devletleşme çabaları yolunda İbn Haldun'u hatırlamak

➤ Afrikalı meşhur İslam bilgini ve sosyal bilimlerin kurucusu İbn Haldun'un günümüzün sosyal, ekonomik ve siyasi krizlerine; bunlar arasındaki etkileşimlere ve ortaya çıkan muhtemel problemlerine dair söyleyeceği çok şeyi bulunmakta. Bu bağlamda Somali'nin 1990'ların başı itibarıyla daha karmaşık hâl alan devletleşme çabaları yolundaki yaşadığı krizleri anlama ve muhtemel çözüm yolları üretmede İbn Halduncu yaklaşım uygun kavramsal zemini sağlamakta. Bu minvalde İbn Haldun'un görüşlerini anlamak bir anlamda Somali toplumunu anlamada yardımcı olabilir. Birçok kabile ve alt klanlardan oluşan Somali toplumuna İbn Halduncu yaklaşımdan nasıl bakılabilir? İbn Haldun'a göre çok sayıda kabilenin bir arada olduğu topraklarda düzenli bir devlet yapısının kurulması pek mümkün değildir. Çünkü ortak asabiyet kültürünü paylaşan her bir kabile arasında iktidar mücadeleleri yaşanır. Farklı asabiyet birimleri kendisini iktidarın asıl temsilcisi olarak görmesi sebebiyle merkeze karşı ayaklanmalar sık görülür. Bu

nedenle merkezîyetçiliği sağlamada zorluklarla karşılaşılır. Yerleşik düzenin ön aşamasını oluşturan bedevi yaşamda belli bir zenginlik derecesine ulaşan kabileler kendilerini mesela şehirler gibi daha güvenli yerlere göç etme durumunda bulurlar. Çünkü şehirler çöl şartlarının kendilerine sunduğundan daha korunaklı bir yer olduğu gibi ayrıca ekonomik açıdan da verimliliğin yüksek olduğu yerlerdir. Ancak göçebe toplumların şehirlere göç etmeleri bazı intibak problemlerini beraberinde getirir. İbn Haldun'a göre bunun sebebi bedevilerin kendi maddi ihtiyaçlarını karşılamada az iş gücünün yeterli olmasına karşın şehirlerde iş bölümlerinin fazlaca oluşu ve harcamaların yüksek olması şehirlerin sosyal ve iktisadi hayatına -istisnalar olmakla birlikte- uyum sağlamada başarısız olunur. Merkez-Çevre dinamiği ve kabileler arası yaşanan iktidar mücadeleleri Somali'nin içinde bulunduğu duruma açıklamalar getirebilir. 1960 yılında bağımsızlığını kazanan Somali, 1969'da General Siyad Barre'nin darbe yoluyla hükümeti devirmesiyle 20 yıl sürecek olan yeni bir döneme

girdi. Kolonyal miras üzerine kurulan yeni dönemin az eğitilmiş siyasi eliti bu mirası devam ettirerek ülkenin gelişimi için gerekli ekonomik yatırımları sağlayamadı. Üstelik 1977-78 yılları arasında Etiyopya ile kolonyal dönem öncesi Somali bölgesi sayılan Ogadin toprakları üzerine yapılan savaşta Somali'nin kaybetmesi ülkeyi iktisadi açıdan buhrana uğrattı. Ogadin'den göç edenlerle birlikte Somali'deki mülteci sayısı nüfusun yaklaşık %20'sine tekabül eden 700.000'e ulaştı. Sovyetlerin bilimsel ideolojisini ekonomik ve kültürel anlamda Somali toplumunu ileriye taşıyacak vasıta olarak görmesi ve geleneksel yapıları köklü değişimlere uğratması toplumda derin rahatsızlıklara yol açtı. Barre Hükümeti toplumdaki kabilecilik güdülerini ve tasavvuf geleneklerinin eleştirilerini okumakta başarısız oldu. Artan huzursuzluklar kanlı askeri müdahalelerle bastırılmaya çalışıldı. Toplumda gün geçtikçe biriken hoşnutsuzluklar ve kabilelerin merkezle yaşadığı gerilimler bir süredir dış yardımlarla ayakta duran devletin 1991'de çöküşüne zemin hazırladı.

Devletin çökmesi sonucu oluşan kargaşa ortamında kabileler gerek hayatta kalmak gerekse de oluşan güç boşluğunda kendilerine daha iyi yer edinmek için silahlı mücadeleye girişti. Ülkenin en büyük klanlarından olan Isaaq bağımsızlığını ilan ederek Somali'nin kuzeyinde Somaliland özerk birimini kurdu. Çok geçmeden Darood klanı Putland özerk yönetimini ilan etti. Kabilelerin birer birer bağımsızlığını ilan ettiği bu kargaşa ortamında başkent Mogadişu'yu ele geçirmek için başta Somali'nin en büyük kabilelerinden olan Hawiye diğer kabilelerle kıyasıya mücadele etti. İbn Haldun'un belirttiği gibi şehirlerin diğer arazilere göre daha korunaklı yapısı ve ekonomik açıdan örneğin havalimanı ve liman gibi kaynaklara sahip oluşu mücadelenin nedenleri arasında yer almaktadır. Bugün dahi Somali içi tartışmalara baktığımız zaman merkezîyetçi bir yapının hâlen oluşturulamadığı görülmekte. Cumhurbaşkanı Farmajo, bir yandan bölgesel ve uluslararası aktörlerin desteğiyle merkezli yapıyı güçlendirmeye çalışırken diğer yandan ülke içi bölgesel yönetimler Katar krizinde görüldüğü üzere merkezi hükümete Suudi Arabistan'ın yanında yer alması için baskı unsurları olmaya devam ediyor. Klan dinamikleri geçmişte olduğu gibi günümüzde de Somali, sosyal yaşamının merkezinde yer almaya devam ediyor.

